

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Co jsou Sudety? Kdo jsou sudetští Němci?

Až do skončení druhé světové války ve většině pohraničních oblastí českých zemí převažovalo německé obyvatelstvo. Pro tyto regiony, které zahrnovaly území od Krušných hor přes Jizerské hory, Krkonoše, Orlické hory až po Jeseníky, se od konce 19. století vžilo označení Sudety.

Na počátku 20. století se poprvé objevil termín sudetoněmecký (*sudetendeutsch*), respektive sudetští Němci, který byl nakonec používán nejen pro **označení zmíněných osídlenců v pohraničí, ale i pro veškeré německojazyčné obyvatelstvo žijící v českých zemích**. Po mnichovské dohodě na podzim roku 1938 se naprostá většina tamního německy mluvícího obyvatelstva přihlásila k říšskému občanství.

2. Jak probíhaly v poválečném Československu odsuny sudetských Němců?

V souvislosti s koncem války byly vyhnány či nuceně vysídleny téměř tři miliony sudetských Němců. Hned po skončení války se jednalo o tzv. **divoký odsun**, který často nebyl úřady organizován, a důležitou roli v něm sehráli členové Revolučních gard. Při něm docházelo ke krádežím majetku, rabování a násilným činům včetně vražd, řada Němců také spáchala sebevraždu, objevily se i hromadné popravy bez řádného soudu (Postoloprty, Ústí nad Labem, tzv. brněnský pochod). **Deportacím Němců předcházela jejich pobyt v internačních táborech**, kde panovaly velmi špatné podmínky. Druhá vlna odsunu byla organizována se souhlasem představitelů vítězných mocností a trvala do listopadu 1946. **Celkový počet obětí odsunu** se podle závěrů oficiální Společné česko-německé komise historiků z roku 1996 **pohybuje údajně mezi 15 000 až 30 000 lidí**.

3. Kdo se do Šluknovského výběžku po válce stěhoval? Z jakých podmínek noví osadníci pocházeli a co je v novém domově čekalo?

Šluknovský výběžek patří mezi pohraniční regiony, v nichž se s nacistickou okupací a obnovením Československa **zcela proměnilo národnostní a sociální složení obyvatelstva**. Na Šluknovsko se po odsunu německého obyvatelstva stěhovali lidé zejména

z českého a moravského vnitrozemí v rámci dosídlování pohraničí. Jednalo se často o osoby, které neměly k tomuto území žádné historické či rodinné vazby.

4. Kdy se do regionu začali stěhovat Romové a odkud pocházeli?

Na území Šluknovska nežili po druhé světové válce téměř žádní Romové (původní Romové v českých zemích byli téměř vyhlazeni v období nacistické okupace), nově se sem stěhovali **Romové ze Slovenska a z vnitrozemí. Nová početná migrace Romů** na Šluknovsko se ovšem objevila teprve nedávno. Stovky osob se **v posledních letech** přistěhovaly nejen z okolních měst na severu Čech (Teplice, Semily či Litvínov), ale také například z hlavního města, kde nezvládaly platit příliš vysoké nájemy. Důsledkem často byly zvýšená kriminalita a spory se starousedlíky. V květnu 2011 se starostové tamních měst obrátili na předsedu vlády s žádostí o pomoc, o několik měsíců později situace **vyústila v sérii demonstrací**. Konflikty využívala také krajní pravice, v září 2011 uspořádala několik pochodů v Novém Boru, ve Varnsdorfu a Rumburku.

5. Proč byli Romové nuceni se usadit a vzdát se kočovného života?

Všichni Romové nebyli vždy jen kočovníci, někteří jedinci či skupiny usilovali o trvalý domov. **V roce 1927 byl vyhlášen zákon o potulných cikánech**, kočující osoby byly pod policejním dohledem, byly zavedeny speciální průkazy totožnosti pro „potulné cikány“.

I v 50. letech byli Romové vnímáni problematicky, jako asociální vrstva, jejíž znaky etnické identity měly být zničeny tzv. asimilací. Znamenalo to, že se Romové měli přizpůsobit hodnotám a normám většinové společnosti. V roce 1958 schválil socialistický parlament **zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob**, který skutečně znemožnil kočování. **Ten byl sice zrušen 2. května 1990, takže kočování u nás v současnosti není zakázáno**, ale Romové dnes již nemají zájem se k tomuto způsobu života vracet.

6. V jakých podmínkách dnes Romové v pohraničí žijí? Existuje rozdíl mezi jejich situací před sametovou revolucí a po ní?

Severní Čechy patří mezi nejchudší oblasti v České republice. Paradoxní přitom je, že ještě před 100 lety se řadily mezi průmyslově nejvyspělejší místa v Evropě.

Mnoho podniků a továren ale zaniklo, **je zde vysoká nezaměstnanost, extrémní zadluženost, nízká úroveň vzdělání a vysoká chudoba místních obyvatel bez ohledu na barvu pleti.**

Právě to vše se ztrátou víry a naděje v nalezení přijatelného řešení vedlo místní lidi v předloňském roce k masivním protestům. Jednotlivé excesy mezi Romy a většinovou společností byly jen spouštěcím mechanismem. Největším problémem severních Čech je dlouhodobě neřešená chudoba a neochota většiny lidí hledat společnou řeč.

7. Co se dělo ve Šluknovském výběžku v uplynulých dvou letech?

Eskalovalo zde napětí, které má své kořeny v dlouhodobém neřešení problémů. Šluknovsko patří mezi jeden z „nejzastřenějších“ koutů v republice a místní lidé získali pocit, že se o jejich problémy nikdo nezajímá. Nulové investice do tohoto kraje vyšroubovaly nezaměstnanost do extrémních výšin, lidé, pokud mohou, odtud odcházejí.

8. Jak vzniká ghetto? Je z něj cesta „ven“?

Ve stručnosti se dá říci, že sociální „ghetto“ vzniká soustředěním většího počtu osob, které se ocitly na sociálním dně, na jedno místo. Nejčastěji jsou to lidé, kteří se stali závislými na sociálních dávkách, nemají šanci sehnat bydlení jinde, v drtivé většině případů jsou extrémně zadluženi. To vše vytváří komplex problémů, se kterými si člověk vlastními silami není schopen poradit. Lidé získávají pocit, že nemají budoucnost, a postupně rezignují.

Jak z toho ven? Za výše popsanými problémy stojí nízká úroveň vzdělání. Proto je potřeba stále zvyšovat sociální kompetence těchto lidí, a to prostřednictvím kvalitního vzdělání.

9. Co můžou dělat starousedlíci, kterým vadí rušný životní styl jejich romských sousedů?

Zde je odpověď velmi jednoduchá: to samé, co by dělali, kdyby je rušil kdokoli jiný. Existují standardní nástroje, kterými se „rušení nočního klidu“ řeší. Tito lidé by měli kontaktovat místní policii a žádat napravení stavu věci.

Vadí-li nám ale například to, že si pod našimi okny celý den hrají „příliš hlučně“ děti, je také třeba ptát se, jaké jiné možnosti mají. V rámci těchto loka-

lit často vznikají iniciativy, které se snaží poskytovat smysluplné využití volného času. Bohužel velmi často skončí díky nedostatečné podpoře místních radnic.

10. Je pravda, že stávající sociální politika zvýhodňuje Romy a že Romové zneužívají sociální dávky?

Stávající sociální politika **nemůže zvýhodňovat žádnou etnickou skupinu**, nezvýhodňuje tedy ani Romy. Sociální systém je stejně nastaven pro všechny občany ČR. Je ale pravděpodobné, že mezi Romy je větší podíl takto ohrožených jedinců.

Sociální politika státu má sloužit jako záchranná síť pro lidi, kteří se dostali na společenský okraj, má jim poskytnout sociální minimum, šanci na nový start do života a zachovat jejich lidskou důstojnost. Zároveň však musí člověka motivovat k tomu, aby vynaložil veškeré úsilí k návratu zpět. To v českém sociálním systému dlouhodobě chybí, což může mimo jiné podporovat navyknutí si na určitý způsob života a rezignaci hledat cestu zpět.

11. Je pravda, že Romové nechtějí pracovat?

Část Romů je opravdu závislá na sociálních dávkách – ovšem stejně jako nejchudších 10 procent české populace, matky samoživitelky, dělnice nebo řada důchodců.

Minimálně 50 procent Romů evidovaných na úřadu práce pracuje, ale „na černo“, bez smlouvy, bez odvodu daní, ale také bez jakékoli ochrany. Jejich zapojení do běžného pracovního procesu je velmi obtížné, neboť pokud berou dávky a zároveň „na černo“ pracují, dosáhne jejich příjem více než v legálním pracovním poměru. Navíc pokud už by je někdo byl ochoten trvale zaměstnat, bude za ně muset platit zdravotní, důchodové a sociální pojištění, ochranné pomůcky, dovolenou a ještě je nemůže ze dne na den propustit nebo jim část práce nezaplatit. Legální pracovní poměr se tak nevyplatí ani zaměstnavateli, ani Romům samotným.

12. Mají Romové hodně dětí proto, aby na ně mohli pobírat sociální dávky?

Dějinné osudy Romy vedly odlišnými cestami a nutily je naučit se přežít a zachovat rodinu za každou cenu jako jejich oporu a jistotu. Rodina posilovala svoji prestiž počtem narozených dětí, především chlapců, neboť jak praví romské přísloví: „O čhave hin zor.“

(„V chlapcích je síla.“) a „Nane čhave, nane bacht.“ („Nejsou děti, není štěstí“).

13. Dá se do budoucna očekávat spíše eskalace napětí mezi majoritou a romskou menšinou, nebo existují projekty, jak tuto situaci efektivně řešit?

Projektů, které se touto situací zabývají, existuje několik, ale jejich prosazování do reálného života je stále nedostatečné. Řešením není, jako na Šluknovsku, posílení policejních kapacit v kraji. Je potřeba do míst, která zasáhla extrémní chudoba, investovat i jinak. **Je nutné snížit nezaměstnanost, zkvalitnit vzdělávací systém apod.**

14. Jakým aktivitám se v sociálně vyloučených lokalitách věnuje Člověk v tísni?

Mezi zásadní témata patří především **vzdělání**. Děti z chudinských čtvrtí přicházejí na základní školy velmi často nepřipraveny a již od začátku se potýkají s neúspěchy, které leckdy končí předčasným odchodem ze školy. Díky tomu se pak velmi složitě uplatňují na pracovním trhu. Těmto dětem nabízí Člověk v tísni deset nízkoprahových předškolních klubů, kde se připravují na vstup na základní školy, pro starší děti je určeno individuální a skupinové doučování. V rámci této služby zlepšilo své školní výsledky 80 procent dětí, a to nejen z hlediska prospěchu, ale i docházky či chování.

Důležitou součástí práce je i **sociální poradenství** zaměřené zejména na kvalitu bydlení, nezaměstnanost nebo zadluženost.

Odpovědi vypracovali:

Martin Kovalčík, Programy sociální integrace, Člověk v tísni – otázky 1–10, 13, 14

Michal Schuster, Muzeum romské kultury – otázky 11, 12

ZÁKLADNÍ INFORMACE K PROBLEMATICE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

Chudinská ghetta

Chudinská ghetta obývají lidé s nejnižšími příjmy, závislí na sociálních dávkách, vesměs dlouhodobě nezaměstnaní. Lidé tu mají ztížený přístup k pomoci úřadů, jsou odříznuti od společnosti. Obvykle jde o místa, kam jsou vystěhováváni nájemníci, kteří měli problémy s placením nájemného nebo elektřiny, vody, plynu atd.

Život v těchto lokalitách je frustrující. Lidé tu žijí ve stavu celkové letargie, nejsou s to si pomoci vlastními silami, často ani nevědí jak. Volí krátkodobé životní strategie, cílené jen na uspokojení základních potřeb. Žijí v pocitu ohrožení a strachu ze změn a nových věcí, postupně přijímají pozici nejhůře postavených lidí ve společnosti, byť většina z nich touží sociální dno opustit.

Děti, které v těchto lokalitách vyrůstají, automaticky přejímají uvedené modely jednání, většina z nich navštěvuje speciální školy. Na vyučování se připravují málo nebo vůbec, volný čas tráví na ulicích, některé do školy ani nechodí.

Co je a co není ghetto?

Existuje řada ukazatelů, podle nichž lze zjednodušeně popsat ghetto:

- Uzavřenost společenství vůči okolí
- Prostorové vyloučení (zástavba na kraji měst, ve vybydlených lokalitách či daleko za městem)
- Nekvalitní domy, znečištěné, často bez řádné péče majitele
- Nedostupnost zaměstnání a vzdělání
- Nedostupnost úřadů (objektivní i subjektivní)
- Nedostupnost lékařské péče (objektivní i subjektivní)
- Špatná až neexistující dopravní obslužnost
- Špatné hygienické poměry
- Vysoká až úplná nezaměstnanost
- Nízká vzdělanost většiny obyvatel
- Napětí mezi obyvateli ghetta a okolím

Pokud některá z výše uvedených charakteristik při popisu místa není splněna, neznamená to, že se nejedná o ghetto. Každé místo je specifické a mnohdy má jen některou z uvedených charakteristik.

Prostorové vyloučení

Dobrovolné bydlení na samotě nebo v domě na okraji města, či dokonce za ním lze jistě také nazývat prostorovým vyloučením. V případě ghet se jedná zpravidla o prostorové vyloučení **vynucené, nechtěné, znevýhodňující** jeho obyvatele **proti jejich vůli**.

Sociální vyloučení

Pokud člověk přijde o zaměstnání, ocitne se v krizi, vyhoří, onemocní apod., je nucen zvýšit úsilí, aby se jeho životní situace stabilizovala. Někteří lidé se v takové situaci neobejdou bez cizí pomoci, kterou jim poskytne rodina, nejbližší přátelé nebo různé instituce.

Sociálně vyloučení lidé jsou obvykle náchylní k nezvládnutí těchto krizových situací. Mohou být příliš naivní, špatně vzdělaní, neschopní uplatnit se na trhu práce, se špatným rodinným zázemím, může jít o příslušníky menšin, cizince, handicapované atd. Někteří jsou v této situaci vlastní vinou, jiní se propadli na společenské dno navzdory snaze o životní úspěch.

V sociálním vyloučení dobrovolně zůstává jen nepatrný zlomek lidí. **V ghettu nežijí ti, kteří tam žít nemusejí.**

Adaptace na sociální a prostorové vyloučení

Lidé, kteří se propadají do sociálního vyloučení, se zprvu propadu do horších podmínek brání. Postupně, pokud nedokážou tento proces zastavit nebo změnit, rezignují. Přitom mnozí z nich v minulosti pracovali a žili v běžné městské zástavbě.

Jiná situace nastává u mladších generací, které se rodí od 90. let minulého století. Ty přijímají vzorce chování ghetta a je jim od počátku života vštěpována pozice nejhudší složky společnosti. Zejména u dětí v raném věku ale existuje šance vytrhnout je prostřednictvím školní a mimoškolní výuky z ghett a socializovat pro život ve společnosti.

Lichva

Lidé žijící v českých ghettech hospodaří s velmi podprůměrnými měsíčními příjmy. Nemají žádné větší zaměstnání, majetek ani úspory, jsou ohroženi každým mimořádným výdajem, nedosáhnou na jakýkoli standardní způsob půjčení peněz.

V rámci ghett se proto prosazují lichváři, kteří půjčují peníze na vysoký úrok, často bez jakékoli smlouvy. Jsou součástí ghetta, mají ale podstatně vyšší životní standard. Většinou se jedná o celé rodiny vyznačující se značnou fyzickou silou, autoritou a postavením. Celý systém lichvy je založen na neustálém splácení vysokých úroků, které jsou nastaveny v takové výši, aby je klienti závislí na příjmech ze sociálních dávek nikdy nedokázali splatit. Pokud si půjčíte například pět tisíc, za měsíc musíte vrátit deset.

Ghetta jako skladiště neplatičů

Ghetta na okrajích českých měst vznikají téměř výhradně z důvodu tzv. **neplatičství**. Lidé, kteří přestanou platit nájemné, bývají přesídlováni do ghett na základě soudního vystěhování. Jindy se stěhují proto, že dům je privatizován (nebo jen rekonstruován) a majitel postupuje razantně při vyklízení domu. Do ghett se tak stěhují i lidé, kteří řádně platí nájemné, ale mají nízké právní povědomí, takže se nedokážou tlaku na vystěhování ubránit.

Ghetto je drahé a omezuje rozvoj okolí

Obec musí vynakládat **zvýšené prostředky na ostrahu** místa, kde je zřízeno ghetto, rovněž veškeré **investice do obnovy bytového fondu** v ghettech se časem znehodnocují obtížnou správou majetku. **Obyvatelé ghett** jsou až na výjimky závislí na dávkách státní sociální podpory a **jsou zcela neproduktivní složkou společnosti**.

Nejčastější důvody ke vzniku dluhu na nájemném (a následném odsunu lidí do ghetta)

Ze soudních statistik vyplývá, že nejčastější důvod k výpovědi z nájmu je nezaplacení alespoň tří měsíčních splátek.

Existuje několik důvodů pro vznik dluhu na nájemném:

1. Rodina hradí nájemné a služby, ale nemá možnost vytvořit si rezervu na jednorázovou úhradu nedoplatku za vodu a elektřinu.
2. Rodina se zadlužila u lichváře a nyní mu odevzdává značnou část nebo i většinu sociálních dávek.
3. Rodina byla vystěhována do náhradního ubytování, kde je vyšší nájemné. Nedokáže si však na sociálním odboru vyřídit vyplácení **oprávněných zvýšených nákladů na bydlení**, nebo to udělá pozdě, až když jí již vznikl dluh na nájemném.
4. Byty bývají často vytápěny elektrickou energií, rodina nemá prostředky na zavedení dvoutarifního odběru elektřiny, nebo o této alternativě neví.

5. Nižší hygienické i zdravotní standardy v domácnosti vedou k vyšší nemocnosti a mimořádným zdravotním výdajům.
6. Úmrtí, svatba apod. rovněž znamenají vysoký jednorázový výdaj, jehož splacení rodina upřednostní před zaplacením nájemného.
7. V důsledku výše uvedených důvodů se mohou objevit psychické obtíže, alkoholismus, gamblerství, silné kuřáctví, drogy, na což padne většina peněz v krátké době po výplatě dávek.
8. Rodina není schopna hospodařit, rozpoznat priority, které platby je nutno hradit ze zachovných důvodů. Často to souvisí s potřebou dopřát si to, co mají ostatní lidé.
9. Pokud rodina neplatí nájemné, sociální odbor přestane vyplácet tu část doplatku do životního minima, kterou doposud vyplácel jako příspěvek na domácnost. Příjem rodiny tedy klesne pod životní minimum, které je ale ze zákona **společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze.**

Kdo také nese vinu za vznik dluhu na nájemném?

Obec a sociální odbor nevyužívají vždycky instituty **zvláštního příjemce dávky a oprávněných zvýšených nákladů na bydlení**, i soukromí majitelé mohou přispět svým jednáním k zamezení nárůstu dluhů na nájemném. Účinné je podchytit situaci **hned na začátku**, často nevelký problém, pokud není řešen, přerůstá a nabaluje na sebe další těžkosti.

Ghetta jsou drahá pro stát i pro obce

Obce se často zbavují ubytoven, které přecházejí do soukromých rukou, čímž ale přicházejí o možnost použít dávky sociální péče a státní sociální podpory k zabránění zadlužení a splacení dluhů. Neníli totiž nájemné řádně placeno, může být stanoven **zvláštní příjemce dávky**. Pokud sociálně slabí lidé bydlí v obecních bytech, státní peníze jdou do městské kasy. Je-li majitelem bytů podnikatel, peníze opouští veřejnou sféru a nejsou už obci k dispozici. Obvykle se jedná o částky v řádech sta tisíců (ve velkých městech milionů) korun měsíčně.

Stává se také, že je člověk vystěhován z bytu, kde platil regulované nájemné ve výši 1000 Kč. Nejlevnější ubytovna, která je v okolí k dispozici, je ale soukromá a stojí 5000 Kč na měsíc. Sociální odbor schválí vyplácení dávky ve výši **odůvodněných zvýšených nákladů** a zmíněných 5000 Kč ze státního rozpočtu opět nepřichází do městské pokladny, ale do soukromého sektoru.

Obec tak ztrácí přímý vliv na tuto problematiku, posléze je nucena poskytovat azylovou pomoc lidem bez přístřeší či vybudovat tzv. holobyty. Průměrné náklady na jednoho klienta azylového zařízení na den se pohybují okolo 250 Kč, což je přes 7000 Kč měsíčně.

Dopad nevhodné privatizace domu se zadluženými nájemníky na státní a obecní rozpočet

Nákup zdevastovaného domu zatíženého dluhy nájemníků za nízkou cenu v atraktivní lokalitě může být výhodný podnikatelský krok, navíc oceněný veřejností. Problém je, že podnikatel se zpravidla nezabývá nájemníky – dlužníky, kteří jsou odkázáni řešit vystěhování sami podle svých možností. Proces většinou probíhá bez kontroly města či veřejnosti až do okamžiku, kdy se problémy projeví navenek vznikem ghetta či větším výskytem lidí bez domova ve veřejném prostoru (nádraží, parky).

Obdobná je situace kolem některých ubytoven. V nich navíc často platí přísné podmínky ubytování, takže tu obvykle nemůže být ubytována rodina s více dětmi, nebo musí být rozdělena a některé děti pak bydlí například u prarodičů.

To vše drasticky snižuje schopnost rodičů poskytnout dětem adekvátní zázemí. Pracovníci Oddělení sociálně právní ochrany dětí je mohou shledat nezpůsobilými pečovat o své děti a navrhnout umístění dětí do ústavní péče (celých 56 procent dětí je odebráno právě z těchto důvodů). To je jednak nevýhodné pro rodinu, jednak – zejména finančně – pro stát. Náklady na jedno dítě v ústavní péči se pohybují okolo čtvrt milionu korun za rok.

TRADICE A ZVYKY ROMSKÉ KOMUNITY

Dětství a dospívání romských dětí končí založením vlastní rodiny. Jedno romské přísloví praví: „Posad' svou dceru na židli, a pokud se její nohy dotýkají země, je už zralá na vdávání.“ Rodiče svěřovali své dospívající dceři jejich budoucím manželům. Dívky si proto většinou musely brát za manžele muže, které jim vybrali rodiče. Otcové vybírali manžele častěji, ale nebylo to pravidlem. Romské dívky se tedy zpravidla nevdávaly z romantické lásky, ale byly poslušny příkazu své rodiny.

Úkolem dcer bylo uzavřít dobré a uvážlivé manželství, a tím spojit dvě rodiny, aby byla ještě více zvýšena rodinná prestiž. Takto smluvená svatba se mohla odehrát pouze mezi rodinami, které byly materiálně na stejné úrovni, v přátelském vztahu a se sňatkem souhlasili oba otcové. Výjimečně se stávalo, že se do sebe chlapec s dívkou zamilovali proti vůli rodičů, ale to s sebou neslo vždy konflikty mezi rodinami. Pokud však strávili zamilovaní společně noc, nezbyvala jiná možnost než sňatek uskutečnit. Rodiny jim většinou odpustily, ale předtím je musely veřejně potrestat pro výstrahu, aby si to ostatní mladí rozmysleli. Vyloučení z komunity, které je pro Roma největším trestem, platí v případě incestu.

V **dospělosti** se Romové starali o svou rodinu, zajišťovali dostatek potravy a ošacení a vychovávali děti. Podle toho, jak byla rodina hmotně zabezpečena, dával muž jako hlava rodiny najevo, jak je chytrý a jak se dokáže postarat o svoji rodinu, byť peníze sežene jakkoli.

Život slovenských usedlých Romů se odehrával ve venkovských osadách, které se dodnes uchovaly zejména na východním Slovensku, kde převládají dřevěné domky nebo domky z nepálených cihel. Domov pro Roma není dům. Rom potřebuje mít doma své lidi, celou širokou rodinu. Mezi svými se cítí dobře i v bídném domečku.

V rámci programu likvidace romských osad byly početné rodiny převezeny do **městských panelákových bytů** a náhle se ocitly v nových bytech na sídlištích. Ze dne na den musely začít žít s jinou kulturou. Devastace bytového fondu jeho romskými obyvateli, o které tak často čteme v novinách, je důsledkem vztahu k jejich „domu“.

Základem společenství zůstává rodina a veškerá činnost dospělých Romů se týká zabezpečení rodiny, jak ve městech, tak na vesnicích a v osadách.

Ve městech nám často připadá, že Romů je více, než jich opravdu je. Na rozdíl od ostatní společnosti tráví Romové velice málo času ve svých bytech, jsou stále na ulicích. V letních měsících se život v romské osadě odehrával také venku: ženy vařily na sporácích, které si vynesly před dům, venku se jedlo, pralo, pořádaly se různé oslavy a zábavy. Bylo možné slyšet i romské písně – ty, které vyjadřují milostné city nebo žal nad úmrtím matky či chudobou, nebo temperamentní popěvky v čardášovém rytmu.

V Evropě si Romové obstarávali obživu vykonáváním původních **profesí**, které si s sebou přinesli z Indie. Pracovali jako kováři, kotláři, zpracovatelé kůží, ošetřovatelé koní, koňští handlíři, muzikanti, cvičitelé hadů a medvědů, hrnčíři, košíkáři, metaři, pradelny, věštitelky budoucnosti, cihláři, korytáři aj. Obecně platí, že všechny tyto profese mohly být prováděny jen příležitostně, poptávka po těchto službách byla nerovnoměrná a trvala do té doby, než byl trh nasycen.

V 17. století začala města usazovat Romy za protislužby městu či vesnici (ostření halaparten pro strážce, očista města, práce rasa či hrobníka), později Romové dostali svolení vykonávat své profese. Nejvýznamnějším řemeslem slovenských Romů bylo **kovářství**. Pracovali archaickým způsobem, který si přinesli z Indie. Při práci seděli na zemi a jako surovinu používali starý materiál (použité železo), který bylo možno sehnat zadarmo. Dnes se kovářství věnuje pouze několik Romů, kteří se zaměřují především na výrobu uměleckých předmětů – kování, svícny, mříže apod.

Další formou jejich obživy byla odměna (naturální) za **zemědělskou výpomoc** na polích vesnických sedláků i drobných hospodářů. Jednalo se o příležitostné polní práce, například při sběru brambor, řepy, pletí nebo roztloukání kamenů při stavbě cest pro vesnici. Tato vzájemná spolupráce Romů s neromskými obyvateli byla

stvrzována mnohdy kmotrovstvím. Nástup kolektivizace a zakládání JZD učinil této spolupráci konec a Romové, o které už nebyl zájem, se začali oddalovat světu „bílých“.

K dalším romským profesím provozovaným v Čechách i na Slovensku patřila **výroba metel, košíků, ošatek, rohoží, stahování a čištění kůží, broušení nožů, výroba nepálených cihel z hlíny, vody a plev, výroba dřevěného uhlí.**

Významným, i když mnohdy jen doplňkovým způsobem obživy slovenských a maďarských Romů byla **hudba**. V romské (nejméně čtyřčlenné) kapele hráli jen muži, většinou z jedné rodiny (otec – obvykle i primáš, jeho bratři, synové, zeťové, švagrové). Základní nástrojové obsazení bylo první a druhé housle, viola, basa nebo cimbál, případně klarinet. Hráli pro neromské obyvatelstvo na svatbách, zábavách, křtinách, hostinách a pohřbech a za to dostávali peníze. Pro „gádže“ hráli místní repertoár, a tak se vlastně stali nositeli slovenské lidové hudby.

Olašští Romové se naproti tomu tradičně živili **koňským handlířstvím, ženy čištěním peří a věštěním budoucnosti z karet a ruky.**

CO SE ZACHOVALO A CO ZMĚNILO?

Dnes většina Romů pracuje v nekvalifikovaných dělnických profesích ve stavebnictví, při těžbě dřeva, na železnici, při různých výkopových pracích a při úklidu měst.

Současné romské zvyky, obřady a projevy víry se liší podle jednotlivých romských skupin. Výrazně specifickou oblastí je téměř pro všechny Romy dodnes rodina a rodinné, respektive příbuzenské vztahy. Rodina zůstává v romském životě největší hodnotou – jedná se o rodinu velkou, extenzivní, tedy **příbuzenstvo** neboli **fajta, famelija**.

Systematické potlačování tradičních romských hodnot – projevů života, kultury a jazyka – po více než čtyřicet let způsobilo, že část Romů, zejména mladých rodin ve městech, se začala za svůj romský původ stydět, přestala mluvit romsky a své děti mateřský jazyk neučila. Tak Romové postupně ztráceli vztah ke své etnicko-národnostní identitě, která nebyla většinou společností akceptována. Nutně začalo docházet k nezdravým projevům napodobování, kdy se mnozí – jak je zřejmé dodnes – chtějí vyrovnat Neromům zejména v materiálních projevech způsobu života. V další generaci postupně došlo k negativní přeměně myšlení a chápání hodnot, kdy hmotné statky, majetek a peníze kladou mnozí mladší Romové na první místo ve svém hodnotovém žebříčku a hodnotí podle toho i druhé.

Starší Romové, kteří byli vychováni tradičně a cítí své romství, jsou nešťastni nad tímto posunem hodnot u mladé i dnešní střední generace a pochybují o perspektivním vývoji Romů jako celku. Bude-li vývoj takto postupovat dále, bude se ztrácet vlastní sebeuvědomění, vlastní romský jazyk a kultura a nadále bude převažovat materiální chápání hodnot v životě.

ZDROJE:

Základní informace k problematice sociálně vyloučených lokalit

www.ceskaghetta.cz

Tradice a zvyky romské komunity

<http://romove.radio.cz/cz>

ODKAZY:

Člověk v tísni, o. p. s., Programy sociální integrace

www.integracniprogramy.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí

www.mpsv.cz

Muzeum romské kultury

www.rommuz.cz

Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity

www.vlada.cz

Zpravodajský server Romea.cz

www.romea.cz

DOPORUČENÁ LITERATURA:

HOLÝ, D.; NEČAS, C.: *Žalující píseň. O osudu Romů v nacistických koncentračních táborech. Ústav lidové kultury, Strážnice 1993.*

HORVÁTHOVÁ, J.: *Základní informace o dějinách a kultuře Romů. MŠMT, Praha 1998.*

JAKOUBEK, M.: *Romové – konec (ne)jednoho mýtu. Socioklub, Praha 2004.*

JAKOUBEK, M.; HIRT, T.: *Romové: kulturologické etudy. Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004.*

KOL. AUTORŮ: *Romové – bydlení – soužití. Socioklub, Praha 2000.*

MIKLUŠÁKOVÁ, M.: *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Fraser, A.: Cikáni. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998.*

MORAVEC, Š.: *Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. Dostupné online na www.epolis.cz/download/pdf/materials_67_1.pdf.*

NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes. Univerzita Palackého, Olomouc 1995.*

Poslední aktualizace: 10/2013